

ENEOLITICKÉ PLOCHÉ MĚDĚNÉ SEKERY Z ČESKÉHO SLEZSKA A SEVEROVÝCHODNÍ MORAVY

JIŘÍ JUCHELKA – SOŇA KRÁLOVÁ

Článek přináší kompletní přehled nálezů eneolitických plochých měděných seker z oblasti českého Slezska a severovýchodní Moravy, které se nacházejí v depozitářích muzeí. Uveden je přehled seker vzhledem k místu jejich nálezů a přiblíženy jsou rovněž výsledky provedených přírodovědných analýz chemického složení kovů. Sekerky jsou typologicky zařazeny a rovněž je provedeno jejich chronologické či kulturní zařazení.

The paper provides a complete overview of the findings of the Eneolithic flat copper axes from the region of Czech Silesia and northeast Moravia, which are located in the depositories of museums. An overview of the axes is given in relation to the location of their discovery, and the results of analyses of the chemical composition of the metal alloys are also provided. The axes are typologically classified and their chronological or cultural classification is also realized.

Eneolit, měď, analýzy kovů, plochá měděná sekera, české Slezsko, severovýchodní Morava

Eneolithic, copper, metal analysis, flat copper axe, Czech Silesia, northeast Moravia

1. Úvod

Měděná industrie z Moravy se nedávno dočkala kritického vyhodnocení, kdy byl výčet starších nálezů doplněn o nová zjištění (DOBEŠ a kol. 2019). Ve zmiňované studii byly využity jednak starší nalezené artefakty, ovšem hlavním zdrojem informací se staly především nedávné nálezy těžké měděné industrie z Moravy, které se různým způsobem dostaly do muzejních sbírek. Nových analýz se dostalo rovněž starším, již dříve publikovaným artefaktům. Území českého Slezska je ve zmiňované studii zastoupeno pouze na mapových podkladech a v soupisových tabulkách, kde jsou jmenovány tři lokality s nálezy měděných plochých sekerek. Jedná se o industrii z okolí Opavy, Krnova a z katastru Slavkova/Uhlířova. Zpracovány byly rovněž starší nálezy z prostoru severovýchodní Moravy (industrie ze Štramberku).

Z území jsou ovšem známy novější nálezy měděných předmětů, výhradně plochých sekerek. Cílem naší práce bylo představit vědecké veřejnosti tyto doposud nepublikované nálezy z českého Slezska a severovýchodní Moravy, včetně jejich analýz (prvkové složení artefaktů bylo stanoveno rentgenovou fluorescenční analýzou; pro případné další analýzy jsou sekerky k dispozici v uvedených muzeích; viz níže), aby se tyto dostaly více do povědomí odborníků. Dosud (do března roku 2020) se vedle výše uvedených podařilo na jmenovaném území získat další artefakty, které jsou deponovány ve

NÁLEZ „HROBU“ ZE STARŠÍ DOBY BRONZOVÉ Z OLOMOUCE – DÓMSKÉHO NÁVRŠÍ

ANDREA HOŘÍNKOVÁ

Příspěvek shrnuje poznatky o nálezu objektu ze starší doby bronzové v prostoru kapitulního děkanství na Dómském návrší v Olomouci (k.ú. Olomouc-město). Objekt byl odkryt roku 1994 V. Dohnalem a interpretovaný jako žárový hrob. Stať se zaměřuje na rozbor keramických nálezů a terénní situace vč. makroskopického vyhodnocení půdy.

The paper summarizes the facts about the finding of an Early Bronze Age feature in the area of the Chapter Deanery on the Dome Hill in Olomouc (cadastral area Olomouc-město). The feature was discovered in 1994 by V. Dohnal and interpreted as a cremation grave. The article focuses on the analysis of pottery finds and the terrain situation including macroscopic soil evaluation.

Olomouc, Dómské návrší, starší doba bronzová, věteřovská skupina, žárový hrob, pithos

Olomouc Dome hill, Early Bronze Age, Věteřov group, cremation grave, pithos

1. Úvod

Olomouc patří mezi jednu z nejvýznamnějších lokalit střední Moravy. Poloha města rozkládajícího se na třech vrcholcích (Petrském, Michalském a Václavském), tyčících se výrazně nad okolním terénem a obtékaných řekou Moravou, byla předurčena k osídlení od pravěku, což také dokládají četné archeologické nálezy zachycující aktivity již od kultury s moravskou malovanou keramikou.

Významným mezníkem v poznání sídelní struktury se stal především dlouholetý systematický archeologický výzkum prováděný Vlastivědným muzeem v Olomouci v prostoru tzv. Dómského návrší (Václavské náměstí) pod vedením Víta Dohnala. Průzkum trvající bezmála 23 let prohloubil poznání o pravěkém osídlení lokality, přestože byl primárně zaměřen na průzkum Olomouckého hradu. Poukázal také na smutný fakt „devastace“ tohoto sídliště, ke které docházelo již od středověku. Proto máme dnes o starším osídlení především ze starší doby bronzové, zastoupeném věteřovskou skupinou, pouze kusé a poměrně zkršené informace.

Přes všechny tyto skutečnosti došlo během výzkumu k několika zajímavým a důležitým objevům, které nás alespoň částečně informují o předstředověkých sídelních strukturách, ať už to bylo zachycení pravěké fortifikace, či sídlištních objektů s četným keramickým materiálem (DOHNAL 2004, 281–289;

NOVÁ ZJIŠTĚNÍ O OPEVNĚNÝCH A VÝŠINNÝCH LOKALITÁCH MLADŠÍHO PRAVĚKU A RANÉHO STŘEDOVĚKU NA MORAVĚ

DAVID PARMA – MIROSLAV DEJMAL – JAN MARTÍNEK – MAREK NOVÁK – ELIÁŠ URBAN

Představena je skupina osmi výšinných lokalit s různě dochovanými relikty ohrazení či opevnění, na nichž byly identifikovány aktivity z pozdní doby bronzové, doby halštatské a raného středověku. Ve všech případech jde o lokality nově zjištěné, nebo takové, u nichž došlo k významnému informačnímu posunu díky získání nových, jasně datovatelných nálezů. Až na jedinou zastavěnou polohu se všechny nacházejí v lesním prostředí a jejich evidence je nezbytná především s ohledem na budoucí ochranu často jen nevýrazných terénních reliktních náchylných k poškození těžkou lesní technikou.

Presented is a group of eight hilltop sites, with variously preserved relics of enclosures or fortifications, on which activities from the Final Bronze Age, the Early Iron Age and the Early Medieval have been identified. In all cases, these are newly identified sites, or those where there has been a significant information shift due to the acquisition of new, clearly dated findings. Except for one built-up site, they are all in forest environments, and their registration is essential, especially with a view to the future protection of often flat and shallow terrain relics susceptible to damage from heavy forest machinery.

pozdní doba bronzová, doba halštatská, raný středověk, opevněná výšinná sídliště, dálkový průzkum

Final Bronze Age, Early Iron Age, Early Medieval, fortified hilltop sites, remote sensing

1. Úvod

Relikty pravěkých fortifikací jsou ve středoevropském prostředí jedním z primárních objektů zájmu archeologů prakticky od počátků systematického rozvoje oboru v 19. století. Již tehdy byla popsána a do literatury uvedena většina nejlépe dochovaných hradišť, do poloviny 20. století dochází ke katalogizaci většiny lokalit (ČERVINKA 1896; 1948), v průběhu druhé poloviny 20. století pak k upřesnění jejich datace a interpretace, a to spíše po jednotlivých obdobích (např. DOHNAL 1988; NEKVASIL 1990; RAKOVSKÝ 1990; STAŇA 1985). Po roce 2000 se objevují první komplexní katalogy, přičemž se zvláště ve větších syntézách běžně setkáváme s představou o víceméně konečném stavu poznání tohoto typu archeologických pramenů (ČIŽMÁŘ 2004; PROCHÁZKA 2009). Vzápětí se ovšem rozbíhá nová vlna objevů, pro níž jsou klíčové zejména dva impulsy: spontánní aktivity uživatelů detektorů kovů a dostupnost nových výškopisných modelů zaznamenávajících relikty archeologických nemovitých památek s dosud bezpříkladnou přesností.

DOKLADY POHŘBÍVÁNÍ ZE STŘEDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ NA KATASTRU OBCE VÁVROVICE (OKR. OPAVA)

JINDŘICH HLAS – BARBARA MARETHOVÁ – SYLVA DRTIKOLOVÁ
KAUPOVÁ – ZDENĚK VYTLAČIL

V rámci dvou záchranných archeologických výzkumů realizovaných v letech 2013 a 2017 na katastru obce Vávrovice, v polní trati Krásné pole, bylo prozkoumáno celkem pět kostrových hrobů. První z hrobů byl osamocený a zbývající čtyři byly součástí zřejmě většího pohřebiště. Oba nálezy od sebe dělí vzdálenost cca 480 m. Na základě milodarů jsou hroby datovány do 9. – 1. pol. 10. století. Na území Opavska se jedná teprve o třetí zjištěné pohřebiště ze středohradištního období. U tří jedinců byla provedena analýza stravy a izotopová analýza stroncia, která naznačuje jejich nelokální původ.

A total of five skeletal graves have been excavated as part of two rescue archaeological investigations carried out in 2013 and 2017 on the Vávrovice municipality cadastre, in the site Krásné pole. The first of the graves was isolated, and the remaining four were part of what appeared to be a larger burial ground. The two sites are separated by a distance of about 480 m. Based on the grave goods, the burials date back to the 9th-1st half of the 10th century. This is only the third found burial site from the Middle Hillfort Period in Opava. Dietary analysis and strontium isotope analysis were performed on three individuals, indicating their non-local origin.

Vávrovice (okr. Opava), doba středohradištní, pohřebiště, stronciová analýza

Vávrovice (Opava District), Middle Hillfort Period, burial ground, strontium isotope analysis

1. Úvod

Z katastrálního území obce Vávrovice je známa řada lokalit s doklady osídlení napříč pravěkem až po středověk. Obec se nachází téměř uprostřed tradiční sídelní oblasti navázané na řeku Opavu, kterou ze severozápadu ohraničuje město Krnov a z východu Hlučín. Samotná lokalita je situována cca 5 km SZ od centra města Opavy na výrazné terénní vlně, v nadmořské výšce 267,5 až 269,5 m n. m., kopírující pravý břeh řeky Opavy, od něž je vzdálena přibližně 550 m (obr. 1).

Výzkum zde probíhá od roku 1996, kdy byla zahájena výstavba první výrobní haly (STABRAVA 2008) dnešního rozsáhlého areálu firmy Mondeléz CR s.r.o. Práce pokračovaly v letech 2013 a 2014, kdy byla továrna rozšiřována a k původním prozkoumaným 9,4 ha přibylo dalších 6,2 ha (HLAS 2015). V rámci tohoto výzkumu byl zhruba uprostřed plochy s více jak sedmi sty archeologickými objekty zachycen osamocený hrob datovaný do střední doby hradištní. Prozatím poslední výzkum na lokalitě proběhl v roce 2017, kdy byla

ODERSKÁ BRÁNA A JEJÍ SEVERNÍ PŘEDPOLÍ JAKO PŘÍKLAD STŘEDOEVOPSKÉHO PERIFERNÍHO SÍDELNÍHO ÚZEMÍ V PRAVĚKU A RANÉM STŘEDOVĚKU. ÚVOD DO PROBLEMATIKY A HEURISTICKÝ PŘEHLED

VRATISLAV JANÁK

Příspěvek se opírá o koncepci existence a vztahu středoevropských tradičních a periferních sídelních území v pravěku a raném středověku, který autor demonstruje na příkladu Oderské brány (severní část průchozího koridoru Moravské brány) a jejího severního předpolí. Přehled vývoje osídlení od neolitu do konce raného středověku ukazuje nevyrovnanou dynamiku procesu osídlování, ve kterém se střídá dočasné enklávovitě osídlení s kratšími či delšími hiáty. To je typické pro periferní území, jejichž osídlování je závislé na poměrech v tradičních sídelních oblastech, je velmi řídké, diskontinuální v čase i v prostoru a v poslední instanci účelové. V případě Oderské brány a jejího severního předpolí je jednoznačně rozhodujícím momentem průběh dálkové komunikace.

The paper is based on the concept of existence and relationship of Central European traditional and peripheral settlement zones in prehistory and Early Medieval period, which the author demonstrates on the example of the Odra Gate (northern part of the Moravian Gate) and its northern forecourt. An overview of the development of settlement from the Neolithic to the end of the Early Medieval shows the unbalanced dynamics of the settlement process, in which temporary enclave settlements alternate with shorter or longer hiatates. This is typical for peripheral areas, the settlement of which depends on the conditions in traditional residential areas, it is very sparse, discontinuous in time and space and in the last instance purposeful. In the case of the Odra Gate and its northern forecourt, the route of long-distance communication is clearly the decisive moment.

pomezí Moravy a Slezska, Oderská brána a její severní předpolí, periferní sídelní území, specifika osídlovacího procesu, vývoj osídlení v zájmovém území, úloha dálkové komunikace

border of Moravia and Silesia, Odra Gate and its northern foreland, peripheral settlement zones, specifics of the settlement process, development of settlements in the area of interest, the role of long-distance communication

Odedávna vysoce frekventovaný koridor, tvořený poměrně širokou mezihorskou sníženinou mezi Českým masivem a Karpaty a vymezený, zjednodušeně vzato, městy Ostrava, příp. i Frýdek-Místek na severovýchodě a Přerov na jihozápadě, je od 19. stol. nazýván Moravskou branou. Sestává ze dvou základních částí, označovaných podle toku páteřních řek jako Oderská brána (severní, resp. severovýchodní část) a Bečevská brána (jižní, resp. jihozápadní část). Článek se dotýká charakteru a dynamiky osídlovacího

DVA LOKAČNÍ DŘEVOHLINĚNÉ SUTERÉNY V MOHELNICI

PETER KOVÁČIK – VERONIKA DUDKOVÁ – SIMONA FRÖMELOVÁ –
MICHAEL HANŠUT – HANA LAFKOVÁ

Článek prezentuje výsledky záchranného archeologického výzkumu provedeného v severní části historického jádra města Mohelnice, na náměstí Svobody č.p. 931/22, na zadní části parcely č. 34, poblíž předpokládaného biskupského sídla na východním okraji Kostelního náměstí (v písemných pramenech zmiňovaného jako dům nebo hrad). Slovanská osada „Mogilnici“ je v písemných pramenech doložena již k roku 1141, ale město zde bylo založeno někdy před rokem 1273 a nejspíš asi již před 1. polovinou 13. století. Během záchranného archeologického výzkumu v roce 2014 se zřejmě podařilo zachytit doklady lokačního horizontu biskupského města. Při výzkumu byly odkryty podstatné části dvou dřevohliněných suterénů. Jejich destrukční zásypy obsahovaly keramiku datovanou do období po polovině 13. století. Jeden ze suterénů stratigraficky porušovala mladší odpadní jámka, jejíž zásyp obsahoval reprezentativní soubor keramiky datovaný přibližně k přelomu 13./14. století, nejpozději však do 1. poloviny 14. století. Na ploše výzkumu byly zachyceny i další čtyři jámky a několik zahloubených objektů, které lze datovat do průběhu 14. století a později. Zdá se, že v závěru 13. století lze v těchto místech předpokládat změnu organizace městské parcely, kdy se z původně rezidenční části stává část sanitární a výrobní. Tato změna zřejmě souvisí s reorganizací primárního fungování původně lokačních parcel ve městě obecně, například v návaznosti na transformaci předlokačního osídlení vázaného na biskupský okrsek na institucionální město, probíhající během 2. poloviny 13. století, případně reflektuje pokles významu biskupského sídla na začátku 14. století, kdy se minimálně jeho část dostává do užívání městskému fojtovi.

The article presents the results of archaeological rescue excavation, which was situated in the northern part of historic center of Mohelnice, on Svobody Square no. 931/22, on the back of plot no. 34. This location is near the presumed bishop's residence on the eastern edge of Church Square (in written sources mentioned as a house or castle). The Slavic settlement named Mogilnici can be found in written sources as early as 1141, but the town was founded here sometime before 1273 perhaps before the first half of the 13th century. During archaeological excavation in 2014, situations of the colonization horizon were probably found. There were discovered substantial parts of two wooden-clay basements. Their destructive backfills contained pottery dating to after the middle of the 13th century. One of the basement was disturbed by younger waste pits, whose backfills contained representative sets of ceramics, dated approximately to the turn of 13/14th century, no later than the first half of the 14th century. Another four pits and several sunken objects, which can be dated to the course of the 14th century, were also captured in the excavated area. This is evidenced by the change in the organization of urban plots (plot?) in the last quarter of the 13th century, when the originally residential part became a sanitary and production part, as the defunct houses were soon replaced by the waste pits. This change is probably related to the reorganization of the primary functioning of the original location plots in the city in general, for example in connection with the transformation of the pre-location settlement connected to the bishop's district into an institutional city, which took place during the second half of the 13th century. Alternatively, it may reflect the decline in the importance of the bishop's residence at the beginning of the 14th century, when at least part of it came into use by the town bailiff.

Mohelnice, lokační horizont, dřevohliněné suterény, odpadní jámky, keramické soubory

Mohelnice, location horizon, wooden-clay basements, waste pits, pottery assemblages